

oznosti onih koji učestvuju u toj aktivnosti« (91). Na temelju navedene hipoteze stvara posebne hipoteze uz uvođenje nekoliko relevantnih, posredujućih činioca (konfesionalno porijeklo, socijalno porijeklo, stupanj školske spremne, zanimanje, dob i spol). Razlikujući tipove religije (pretežno intelektualni, emocionalni i obredni) analizira objektivne i subjektivne indikatore i koncipira empirijski opis tipova religioznosti i ateističnosti (teološko-ubjeđeni vjernik, tradicionalni vjernik, pokolebani vjernik, emotivni ateist i racionalni ateist). U teorijskom modelu samoupravljanja razlikuje formalnu i stvarnu društvenu angažiranost i stvara tipove (izrazito i stalno društveno angažiran, djelomično, odnosno povremeno angažiran i društveno neangažiran).

U trećem dijelu knjige (»Sociološko istraživanje odnosa samoupravljanja i procesa prevladavanja religije«), autor analizira socio-demografsku strukturu ispitanika, stupanj slobode iskazivanja religijskih odnosno ateističkih uvjerenja itd. (iznosi rezultate istraživanja, opisuje religiju i društvenu angažiranost u hercegovačkom gradu i selu. Analizira karakteristike triju konfesionalnih zajednica, katolika, pravoslavaca i muslimana) i eksplicira na temelju rezultata činioce religioznosti, ateizma i društvene angažiranosti. U ovom dijelu autentičnim mišljenjima ispitanika portretira ljude, vjerske zajednice i možemo reći, socijalno-psihološku situaciju hercegovačkog grada i sela.

U četvrtom dijelu knjige (»Zaključci: Pokušaj teorijskog objašnjenja rezultata sociološkog istraživanja i utvrđivanja utjecaja samoupravljanja na proces prevladavanja tradicionalne religije«) autor ističe da je istraživanje pokazalo da je Marxova teorija otuđenja kao »teorijska osnova plodna i sa otvorenim mogućnostima različitih pristupa« (251). U teorijskom pokušaju uopćavanja iskustvenih podataka sadržana je kritička objektivnost autora, čija se temeljna teorijska pretpostavka tijekom istraživanja i potvrdila. I na kraju autor zaključuje: »Samoupravljanje je i na utvrđenom nivou činilac ateizacije shvaćene kao proces ili kao ostvarenje pretpostavki društva koje će samo po sebi značiti jedan ateistički (oslobodilački) čin« (263). U dodatku knjige tiskan je niz vrlo instruktivnih priloga (anketa, podsjetnik za razgovore).

Ako bismo ga pokušali ukratko izreći, osnovni sud o knjizi bio bi ovaj: dragocjeni i na žalost pionirski pothvat naše

posebne sociološke znanosti, sociologije religije. Autor je u tradiciji izvorne marksističke misli pokazao empirijskim istraživanjem njenu plodnost. U društvenom smislu, knjiga predstavlja primjer kako se sa stvaralačko-marksističkih principa u društvu što izgrađuje demokratski lik socijalizma može voditi dijalog između marksista i vjernika.

Celestin Sardelić

MELVIN M. TUMIN

READINGS ON SOCIAL STRATIFICATION PRENTICE HALL, 1970.

M. Tumin je knjigu podijelio na devet dijelova. Analizu Marxove teorije klasa, povjerio je Ralphu Dahrendorfu. Pod naslovom »Marxova teorija klasa«, Dahrendorf se kritički osvrće na niz kategorija što ih Marx upotrebljava: vlasništvo i ekonomska moć, veze s proizvodnjom, klasna situacija i politička moć, klasni interesi i klasna borba, besklasno društvo, da bi naposljetku dao »analizu socioloških elemenata Marxove teorije klasa«. Na pitanje: »Što je društvena klasa u Americi« odgovor pokušavaju dati Warner, Meeker i Bells, dok je raspravu o »Klasi, statusu i partiji« Tumin dodijelio klasičnom teoretičaru Maxu Weberu. Tawneyev članak »Nejednakost i društvena struktura« označava kraj prvog dijela.

Dok se u prvom dijelu objašnjavaju nosioci »osnovnih procesa«, u drugom su dijelu u napisima Bierstedta, Hatta i Malewskog prikazani »osnovni procesi«. U »Analizi društvene moći« Bierstedt konstatira: »Moć je latentna sila, a sila je manifestacija moći; vlast je institucionalizirana moć koja ima svoj utjecaj samo na neku vrstu društvene opozicije, koja se javlja na različite načine u formalnoj organizaciji i neorganiziranim zajednicama«. Slijede napisi Hatta »Zanimanje i socijalna stratifikacija«, te Malewskog »Stupanj statusne inkongruencije«. U trećem su dijelu obrađene »varijacije u sistemima«. Varijacije interpretiraju: Goldthorpe u članku »Socijalna stratifikacija u industrijskom društvu«; Eva Rosenfeld: »Socijalna slojevitost u »besklasnom« društvu«, te Melvin M. Tumin u suradnji sa Feldmanom u članku »Portorikanska vizija društvene klase«. Zanimljiv je napis Johna Gold-

thorpea »Socijalna slojevitost u industrijskom društvu« u kojem je predmet studiranja industrijsko društvo, premda autor poredbeno zahvaća društva i ispod te razine. Kada razmatra mobilnost, kao usmjerenu akciju pojedinca, koja vodi iz statusa u status, on ne može a da ne naglasi porijeklo visoke razine mobilnosti. Oslanjajući se na Kerrovu knjigu »Industrijalizam i industrijski čovjek«, on konstatira da je industrijsko društvo otvorena zajednica potaknuta profesionalnom, geografskom i socijalnom mobilnošću, zbog čega »industrijalizam mora biti fleksibilan i kadar da se natječe na temelju tradicije i statusa utemeljenog na obitelji i klasi, religiji, rasi i kasti«.

»Životne šanse« analiziraju Dennis H. Wrong u članku »Trendovi klasnog fertiliteta«, te William Goode »Bračno zadovoljstvo i nestabilnost: analiza stope rastava kulturno križanih klasa«, te Moriyama i Guralnicka, koji napisom »Klasne i profesionalne razlike u smrtnosti« zaokružavaju četvrti dio knjige.

Peti je dio nazvan: »Životni stilovi«. Zanimljivi su članci Alexa Inkelesa »Klasa i sreća«, Herberta Hymana i Bronfenbrennera. U članku Inkelesa nalazimo tabelarne prikaze iz kojih je vidljivo postojanje korelacije između ekonomskog položaja određene klase s jedne strane, te spola s druge strane: postotke zadovoljnih i nezadovoljnih, te poredbe istih varijabli i rezultata u različitim zemljama.

Autor nije odgovorio na pitanje: »Da li će se prihodom svih povećati i zadovoljstvo svih, ili nejednakost u porastu prihoda donosi samo sreću nekima?« — vjerujući da će na to pitanje odgovoriti budućnost.

U šestom su dijelu knjige izložene »metode«. Napisu su: Warner — »Izučavanje socijalne slojevitosti«, Laswell — »Osnovne varijable društvenih klasa«, te Pfautza, koji kritički ocjenjuje Warnerov rad na izučavanju socijalne slojevitosti, dok Tumin zajedno s Feldmanom daje prikaz »referentnih grupa i klasnih orijentacija«.

Sedmi i osmi dio knjige obuhvaćaju društvene mobilnosti. Izloženi su prikazi Turnera »Podupiranje i osporavanje mobilnosti i školskog sistema«, te Millera, zajedno sa Foxom — »Unutar državne varijacije, profesionalna struktura i mobilnost«, te Goodea »Obitelj i mobilnost«, M. Tumina: »Neke nepredviđene posljedice socijalne mobilnosti u masovnom društvu«; Dorothy Maier i Bell

»Bezvlade i različiti pristupi postignuću životnih ciljeva«. Abraham Kardiner i Lionel O'Vesey govore o »Psihodinamičkom otkrivanju crnačke ličnosti«.

Deveti dio knjige predstavlja teorijsku sintezu izloženih elemenata i kategorija ali bitnih za proučavanje fenomena slojevitosti. Od »Nekih principa slojevitosti« koje navodi Kingsley Davis i kritičke analize o kojoj piše Tumin, kada govori o nekim principima socijalne stratifikacije, te do Huacove »Funkcionalističke teorije stratifikacije«, izmjenjuju se »odgovori« i »protuodgovori« eminentnih raspravljača, kakvi su Moore i Davis. Kako Huacov napis nije posljednji, da bi prikaz bio stvarno potpun, navedimo ostale: »Razdor i nesuglasnost u procjenjivanju«, autor kojeg je Melvin M. Tumin, te »Teoriju socijalne mobilnosti« o kojoj piše Lipset.

Ivan Lučev

Dr. GLIGORIJE ZAJECARANOVIĆ:

»OPĆA SOCIOLOŠKA BIBLIOGRAFIJA«

u izdanju Centra za političke studije
Novi Sad 1971.

Bibliografska građa o sociologiji, srodnoj literaturi i mikrosociologiji, dana je prema planu klasifikacije i to: A — Opća sociologija — (I — Udžbenici i priručnici, II — Istorija socijalno-političke misli, III — O savremenim sociolozima i sociološkim teorijama, IV — Marksizam i sociologija, V — Teorijska sociologija, VI — Metodologija, i VII — Stanje sociologije u svijetu.) B. SOCIOLOGIJA I SRODNE NAUKE. (I — Sociologija i antropologija, II — Sociologija i politička ekonomija, III — Etnologija i sociologija, IV — Sociologija—psihologija—socijalna psihologija, V — Demografija i sociologija, VI — Istorija i sociologija i VII — Razno.) C. POSEBNE SOCIOLOŠKE DISCIPLINE. (I — Sociologija naseља, II — Sociologija porodice, III — Ekonomska sociologija, IV — Sociologija samoupravljanja, V — Sociologija rada, VI — Sociologija rasonode, VII — Politička sociologija, VIII — Sociologija prava, IX — Socijalna patologija, X — Sociologija masovnih komunikacija i javnog mnjenja, XI — Sociologija znanja, XII — Sociologija kulture, XIII — Sociologija umjetnosti, XIV — Sociologija